

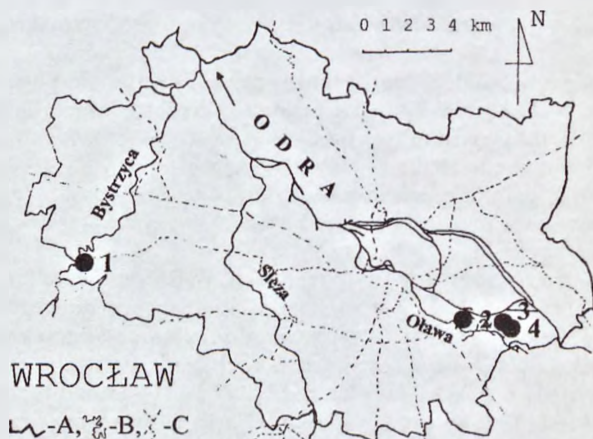
Stanowiska groszku błotnego *Lathyrus palustris* we Wrocławiu

Groszek błotny należy do licznie reprezentowanej w Polsce rodziny motylkowatych *Fabaceae*. Stanowi jeden z zagrożonych elementów naszej flory – został zaklasyfikowany na „Liście roślin zagrożonych w Polsce” (Zarzycki i in. red. 1992) do kategorii zagrożenia V (Vulnerable). Zalicza się do niej gatunki narażone na wyginięcie, a więc takie, które w najbliższej przyszłości przesuną się do kategorii wymierających, jeśli nadal będą działać czynniki zagrożenia.

Groszek błotny to roślina euroazjatycka, w Europie spotkana na prawie całym obszarze (Tutin i in. 1968). W Polsce podawany jest jako rozproszony na niżu. Zwykle występuje w miejscach wilgotnych, na mokrych łąkach (zwłaszcza zalewanych łąkach nadrzecznych), w mokrych zarostach (Szafer i Pałowski red. 1959), a także nad brzegami wód (Mowszowicz 1950). Jest gatunkiem charakterystycznym rzędu *Molinietalia coeruleae*, do którego należą trwale lub przynajmniej okresowo wilgotne mezo- i eutroficzne zespoły łąk kośnych oraz ziołorośli nadrzecznych. Spotykany jest również w zbiorowiskach szuwarowych ze związku *Magnocaricion elatae*, tj. w naturalnych lub antropogenicznych zbiorowiskach wysokich roślin bagiennych, najczęściej wielkich turzyc, usytuowanych w miejscach czasowo zalewanych, a od strony łądu kontaktujących się ze zbiorowiskami wilgotnych łąk (Matuszkiewicz 1984, Oberdorfer 1994).

Groszek błotny podawany był z Wrocławia przez Schubego (1903), który notował go wielokrotnie wzdłuż Odry, Oławy i Widawy, z lokalizacjami: Krzyki (Krietern), Brochów (Brockau), Leśnica (Lissa) – pierwsza z nich może pokrywać się z trzema odnalezionymi obecnie stanowiskami (z wyjątkiem stanowiska w Jarnołtowie). Na Dolnym Śląsku groszek błotny został jednak określony przez Schubego pod względem częstości występowania jako rzadki lub rozproszony (2–3 w skali pięciostopniowej).

Pierwszą, największą, a zarazem najbardziej zagrożoną populację groszku błotnego stwierdzono w Jarnołtowie, na terenie zarejestrowanego wysypiska gruzu przy ul. Samotworskiej 21. Populacja ta jest dość liczna, lecz tylko ok. 10 okazów kwitło (stan na koniec czerwca 1996 r.). Ta sama populacja obserwowana rok wcześniej była o ok. 50% liczniejsza, a osobników kwitnących było dwukrotnie więcej. Groszek błotny występuje tutaj na powierzchni 35 m², jednak największe skupienie okazów zajmuje zaledwie około 6 m². Roślinę tę znaleziono na omawianym obszarze w zbiorowisku z dominacją mozgi trzcinowatej *Phalaris arundinacea*. Płat ten jest gęsto przerosnięty trzcinnikiem piaskowym *Calamagrostis epigejos*, któremu towarzyszy trzcinnik lancetowaty *C. canescens*. Dodatkowo współwystępują tutaj: turzyce – zastrzona *Carex gracilis* i brzegowa *C. riparia*, kosaciec żółty *Iris pseudacorus*, wiechlina błotna *Poa palustris*, gorysz błotny *Peucedanum palustre*, wyczyniec łąkowy *Alopecurus pratensis*, śmiełek darniowy *Deschampsia caespitosa*, trzęślica modra *Molinia*

Ryc. 1. Mapa Wrocławia: A – granica miasta, B – zarys głównych cieków wodnych na terenie miasta, C – ważniejsze drogi; 1–4 – stanowiska groszku błotnego we Wrocławiu: 1 – w Jarnołtowie, 2 – między Bierdzanami a Siedlcem, 3 – za osiedlem Nowy Dom, 4 – na łąkach terenów wodonośnych Wrocławia. – The map of Wrocław: A – city border, B – main water courses in the city, C – main roads; 1–4 – stations of *Lathyrus palustris* in Wrocław: 1 – Jarnołtów, 2 – between Bierdzany and Siedlec, 3 – behind the Nowy Dom housing estate, 4 – meadows in the water-bearing areas of Wrocław

coerulea, tojeść pospolita *Lysimachia vulgaris*, sit rozpięchły *Juncus effusus*, krwawnica pospolita *Lythrum salicaria*, groszek żółty *Lathyrus pratensis* i nawłóć olbrzymia *Solidago gigantea*. Ponadto odnotowano pojedyncze okazy rdestu ziemnowodnego w „formie lądowej” *Polygonum amphibium* f. *terrestre*, wiechlina zwyczajnej *Poa trivialis*, przytulii błotnej *Galium palustre*, jaskra płomiennika *Ranunculus flammula*, komonicy zwyczajnej *Lotus corniculatus*, olszy szarej *Alnus glutinosa*, żywokostu lekarskiego *Symphytum officinale*, pokrzywy zwyczajnej *Urtica dioica* oraz chmielu zwyczajnego *Humulus lupulus*.

Omawiany płat jest jeszcze dość podmokły, choć bardzo silnie zagrożony, znajduje się bowiem na terenie nie istniejącego już zbiornika. Pozostałościami po nim są drobne, płytkie oczka wodne, stale zmniejszające się. Teren ten aktualnie jest wykorzystywany jako miejsce zarejestrowanego wysypiska gruzu. Krawędź stale powiększającego się gruzowiska znajdowała się w odległości ok. 8 m od odnalezionej populacji, a niektóre pojedyncze kwitnące okazy groszku rosły bezpośrednio przy samej ścianie wysypiska. Obserwuje się tutaj coraz silniejsze podsuszanie siedliska oraz mechaniczne niszczenie płatu.

Pozostałe trzy stanowiska zlokalizowane są w zachodniej części Wrocławia na terenie projektowanego Parku Krajobrazowego Dolina Odry 2. Pierwsze znajduje się między Bierdzanami a Siedlcem, przy ul. Międzyrzeckiej, przy małym, wypłyconym oczku wodnym. Stanowisko to oddalone jest o ok. 3,5 km od wrocławskiego Rynku. Zbiornik otacza szuwar wysoki: zespół trzciny pospolitej *Phragmites australis* oraz fragmentarycznie wykształcone płyty zespołu pałki szerokolistnej *Typhetum latifoliae*. Zbiornik przylega do podsychającej łąki i im dalej od niego, tym okazów groszku błotnego jest mniej i równocześnie są one mniej dorodne i nie kwitną.

W zbiorowisku tym, podobnie jak w poprzednim przypadku, dominantem jest mozga trzcinowata poprzerastana trzcinnikiem piaskowym. Współwystępowały ponadto: tatarak zwyczajny *Acorus calamus*, trzcina pospolita, manna mielec *Glyceria maxima*, przytulia błotna, kosaciec żółty, kielisznik zaroślowy *Calystegia sepium*, tojeść pospolita, czyściec błotny *Stachys palustris*, ostrożeń polny *Cirsium arvense*, żywokost lekarski oraz płonne okazy turzycy (prawdopodobnie zaostrojonej). Omawiana populacja jest prawie równie liczna, jak poprzednia (od ok. 50 osobników), większość roślin jednak to osobniki płonne – znaleziono tylko jeden dorodny, przekwitający okaz (16.07.1996 r.). Populacja ta jest dość silnie zagrożona ze względu na bezpośrednie sąsiedztwo asfaltowej drogi, jednak dzięki silnemu obniżeniu terenu wilgotność siedliska w opisywanym miejscu jest jeszcze dostatecznie wysoka, choć podsuszenie płatu już wyraźnie widać.

Trzecia, niewielka populacja (4 wyłącznie płonne okazy) została znaleziona na obszarze terenów wodonośnych miasta Wrocławia, w pobliżu ul. Opatowickiej, na południowym brzegu zbiornika, usytuowanego na tyłach domostw mieszkalnych i ogródków przydomowych osiedla Nowy Dom. Groszek błotny rósł tutaj w płacie zespołu turzycy dwustronnej *Caricetum distichae*, o powierzchni 10 m². Oprócz dominującej w nim turzycy dwustronnej *Carex disticha* obficie występował tu uczepek amerykański *Bidens frondosa*. Towarzystwiły im: turzycza zaostrojona, kosaciec żółty, mozga trzcinowata, manna mielec, psianka słodkogórz *Solanum dulcamara*, rdest ziemnowodny w „formie łąkowej” oraz krwawnica pospolita. Odnotowano ponadto pojedyncze okazy marka szerokolistnego *Sium latifolium*, tojeści pospolitej, knieci błotnej *Caltha palustris*, czosnku kątownatego *Allium angulosum*, wyczyńca łąkowego, krwiściągu lekarskiego *Sanguisorba officinalis* oraz skrzypu polnego *Equisetum arvense*. Stanowisko to jest stosunkowo słabo zagrożone, znajduje się bowiem na terenie strzeżonym, aczkolwiek i tutaj, w związku z bliskością wspomnianych już domostw, wpływ antropopresji jest dość wyraźny (choćby blisko usytuowane dzikie wysypisko śmieci, gruzu i ziemi z przyległych budynków, mimo że są to tereny wodonośne dla miasta Wrocławia!).

Czwarta, niewielka populacja (ok. 7 okazów, z czego tylko 2 kwitły), została odnaleziona ok. 750 m od ul. Opatowickiej. Groszek rósł na powierzchni ok. 2 m², opanowanej przez mozgę trzcinowatą, której towa-

rzyszyły turzycza sztywna *Carex elata* oraz pojedyncze okazy kosaćca żółtego. Mimo oddalenia od domostw, populacja ta jest również silnie zagrożona, znajduje się bowiem blisko śródląkowej drogi, wykorzystywanej do zwózki siana, jak i w stosunkowo bliskim sąsiedztwie rowu melioracyjnego.

Populacja groszku błotnego na terenie Wrocławia, jak wynika z opisanych stanowisk, nie jest duża. Zarówno stosunkowo mała liczebność, jak i wrażliwość gatunku na obniżenie wilgotności mogą spowodować jego szybkie wyniszczenie na tym terenie.

W przypadku trzech ostatnich stanowisk, problem ich ochrony, przynajmniej częściowo, mogłoby rozwiązać rychłe utworzenie Parku Krajobrazowego Dolina Odry 2. Przyszłość natomiast opisanego tutaj pierwszego stanowiska jest bardzo niejasna.

Jarosław Proćków

PIŚMIENNICTWO

Matuszkiewicz W. 1984. *Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski*. PWN, Warszawa.

Mowszowicz J. 1950. *Rośliny wodne krajowe*. PWN, Łódź.

Oberdorfer E. 1994. *Pflanzensoziologische Exursionsflora*. Ulmer, Stuttgart.

Schube T. 1903. *Die Verbreitung der Gefäßpflanzen in Schlesien preußischen und österreichischen Antheils*. R. Nischkovsky Verl., Breslau.

Szafer W., Pawłowski B. (red.) 1959. *Flora Polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych*. PWN. t. 8, Warszawa-Kraków.

Tutin T. G. i in. (ed.) 1968. *Flora Europaea*. T. 2, Cambridge University Press, Cambridge.

Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z. (red.) 1992. *Lista roślin zagrożonych w Polsce*. Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków.

Kosaciec bezlistny *Iris aphylla* na Lubelszczyźnie

Kosaciec bezlistny *Iris aphylla* jest byliną o krótkim, grubym kłędzie i pędzie o wysokości 5–50 cm. Liście ma dość szerokie, tępe, sierpowato wygięte. Łodyga jest mocno spłaszczona, rozgałęziająca się, zdolna do wytworzenia 1–5 fioletowych, prawie siedzących kwiatów. Zewnętrzne działki okwiatu są jajowate, nagle zwężające się w paznokciec, u nasady żółto lub czerwono żyłkowane, ze szczoteczkową smugą włosków wzdłuż nerwu głównego. Podsadki są rozdęte, cienkie, czasami purpurowo nabiegłe. Znamię ma dwa razy krótsze od okwiatu. Wyróżniano w jego obrębie liczne niższe jednostki, uważane za podgatunki (Szafer 1919, Hegi